

281

REGERINGSKANSLIET
 Kulturdepartementet
 Ink 2009-05-19
 Dnr. KU2009/241/KU

Sveriges Utbildningsradio AB

SE-113 95 Stockholm, Sweden Visiting address: Tulegatan 7
 Tel: +46 (-0) -8 784 40 00 Fax: +46 (-0) -8 784 41 00
 Internet: www.ur.se Org.nr: 556195-1996

2009-05-18
 VDS 69/09

Kulturdepartementet
 103 33 STOCKHOLM

**Yttrande över Kulturutredningens betänkande SOU 2009:16,
 Grundanalys, Förnyelseprogram och Kulturpolitikens arkitektur**

Sveriges Utbildningsradio AB (UR) har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerat slutbetänkande och får härmed anföra följande.

Sammanfattning

Kulturpolitikens organisation och innehåll är viktiga frågor för public service och därmed för UR. En kulturpolitik som samverkar med samhällets olika resurser ser UR som en förutsättning för både ökat deltagande och ökad tillgänglighet men främst som en garanti för den öppenhet utredningen förespråkar.

UR finner utredningens bedömning av Kultur i skolan och därmed barn och ungdomskulturen otillräcklig.

UR vill understryka utredningens bedömningar när det gäller forskning men framförallt när det gäller kulturstatistik.

UR delar utredningens bedömning om folkbildningens betydelse för kulturpolitiken men UR vill samtidigt poängtera folkbildningens egenvärde och bildningssyn som grund för bedömningen.

UR delar inte utredningens bedömning när det gäller kulturpolitikens arkitektur.

Inledning

Kulturutredningens grundliga analys av utvecklingen inom kulturområdet och av kulturpolitiken är förtjänstfull. UR saknar dock en mer ingående analys av medierna, och i synnerhet public servicebolagens, stora betydelse för utvecklingen av kulturspridning, gestaltning, bildning och granskning men också av radio- och tv-medierna som egna konstformer.

UR väljer att se denna avsaknad av analys dels som ett uttryck för public servicebolagens och mediernas oberoende och särställning, dels som ett resultat av att medierna är reglerade på annat sätt än som inom den statliga kulturpolitiken.

Utredningen hade trots detta vunnit på att beskriva vilken roll public servicebolagen spelar som förutsättningar för människors möjlighet att ta del av kultur. Medierna utgör ibland den enda möjligheten för människor att få del av kultur, bildning och kunskap. Dramaföreställningar, uppläsningar, dans, film eller konserter men också människors eget arbete med gestaltade uttryck är del av det kulturutbud människor kan ta del av genom public service.

Det finns också grupper, såsom barn och ungdom, människor med funktionsnedsättning och nationella och språkliga minoriteter, som mer än andra är beroende av kultur och bildning i vid mening som public service tillhandahåller. Mediernas roll är också betydelsefulla för integrationen och socialt kulturellt deltagande i samhället.

Public servicebolagen med sina särpräglade och breda uppdrag erbjuder möjligheter för alla att kunna ta del av kultur och bildning vid den tidpunkt och de tillfällen som bäst passar den enskilde individen. Mediers genomslagskraft är stor och teknikutvecklingen har och kommer att bidra till ökad tillgänglighet, närhet, interaktivitet och eget skapande. Det ger såväl de professionella som människor i allmänhet möjligheter att nå offentlighet med sina uttryck, något som är vitalt för mångfald, debatt och opinionsbildning – allt sammantaget som delar av yttrandefriheten.

Utredningens förslag till mål för kulturpolitiken tar sin utgångspunkt i demokrati och yttrandefrihet. Utgångspunkter som också är grunden i public service-uppdraget. Mottot för utredningen har varit att ordna i det befintliga och öppna för det nya. UR menar att utredningen inte alls öppnar för teknik, mobilitet och inte heller för mediernas alla former.

Utredningen beskriver skolan som vår största kulturinstitution. UR instämmer i den beskrivningen. UR kan konstatera att utbildningsfrågorna blir allt mer centrala för samhället och enskilda individer. Samtidigt förändras formerna för distribution och tillgänglighet för såväl kultur som bildning. UR:s uppgift inom public service är att producera utbildningsprogram för utbildningens alla målgrupper från förskola till högskola. Ambitionen är att producera och utveckla program som breddar, kompletterar och fördjupar undervisningen för att möta barn, unga, studenter och vuxna som under långa perioder befinner sig i utbildning. Det innebär att kulturlivets organisation spelar en roll och UR kan konstatera att utredningens förslag till ny arkitektur för hela kulturlivet är omfattande och att UR är tveksam till motiv och effekter av en så omfattande förändring. UR:s uppfattning är att effektivitet och optimala samverkans effekter inte uppstår med självklarhet bara för att enheter görs större eller att given logistik bryts.

UR finner i det följande endast anledning att närmare kommentera två kapitel, nämligen kapitel 9: Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning och kapitel 10: Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden.

9. Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning

UR anser i likhet med utredningen att folkbildningen är en väsentlig del av kulturpolitiken, men enligt UR är det viktigt att folkbildningen måste få finnas på sina egna villkor och av egen kraft. Folkbildningens bildningsbegrepp handlar om kunskaper, värderingar och ideal och präglas av en demokratisk grundsyn. Engagerade människor är en nödvändig förutsättning för aktivt bildningssträvande och för yttrandefriheten. Det viktiga för framtiden

är att det finns fria aktörer som kan föra samman människor med gemensamma intressen och som kan uppmuntra många att ta steget in i något av kulturens många rum. UR delar folkbildningens grundsyn på bildning och kunskap, men UR uppfattar inte att utredningen gör sina bedömningar utifrån dessa förutsättningar, utan snarare ser enbart distributivt på folkbildningen.

10. Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden

10.1 Kultur i skolan

I utredningens uppdrag har ingått att bedöma om vissa angivna frågor har uppmärksammats tillräckligt i kulturpolitiken och om det finns ett tillräckligt väl utvecklat samspel med de verksamheter inom vilka frågorna sorterar. Frågorna gäller bland annat sambandet mellan kultur och skola och högre utbildning respektive forskning.

Utredningen uppfattar kulturfrågor som en aspekt som bör finnas inom alla politikområden. UR delar den uppfattningen. UR delar också uppfattningen att enskilda myndigheter och institutioner var för sig tar bra initiativ och gör goda insatser men att en helhetssyn behövs, inte minst när det gäller barn- och ungdomskultur.

Det går inte att skilja skol-, fritids- och kulturfrågor från varandra, barn och unga rör sig ständigt i alla miljöer. Avgörande för att statliga insatser ska stärka tillgänglighet, eget skapande och deltagande hos barn och unga är kunskapen om de ungas liv, var de finns, vad de håller på med och hur de tänker. För att förstå inte minst när det gäller medier/lärande och estetik/lärande behövs forskning, statistik och praktik som utredningen konstaterar.

Utredningens bedömning är att skolan har ett ansvar för att barn och unga får tillfälle till eget skapande, möjlighet till bildning samt tillgång till sitt eget och andras kulturarv. Som aspektpolitik är det naturligtvis en självklar bedömning.

Vi inom public service vet att barn och ungas värld är präglad av medier. Medier finns både i barns och ungas konsumtion av kultur, i deras skapande av kultur och också i deras lärande. För att aspektpolitiken ska få effekt måste ändå grunden finnas i en levande barn- och ungdomskultur inom det egentliga kulturområdet. Utredningen är ytterst återhållsam i sitt ställningstagande och i sin bedömning när det gäller barn- och ungdomskulturen inom kulturinstitutionernas egen verksamhet.

Mycket lite sägs i utredningen om den medierade värld som präglar inte bara ungdomskulturen utan också barnkulturen. Barn och unga konsumerar kultur främst genom media men idag går barn och unga från att vara konsumenter till att bli aktörer. Det förminskar inte deras behov av att möta den professionella kulturen men det förändrar deras möte med den. Mobiliteten, enkelheten och kommunikationen som medier har tilltalar, möter och berör barn och unga.

Utredningen konstaterar att skolan och utbildningen inte tillräckligt utnyttjar de resurser som den samhällsstödda kulturen utgör. Resonemanget har varit detsamma sedan den första utredningen/rapporten om kultur och skola gjordes i början av 80-talet. Det är samma barn och unga som finns i kulturlivet som är elever i skolan. Enligt UR är det dags att ställa mer komplexa frågor för att skapa förutsättningar för att få fler att vilja delta i kulturlivet och det är dags att erkänna medier som en kraftfull komponent i barn- och ungdomskulturen. De bedömningar utredningen lämnar inom området Kultur i skolan är i sig värdefulla och okomplicerade men vad förpliktigar det till inom kulturpolitiken?

10.2.3 Forskning

Utredningen pekar mycket förtjänstfullt på att det behövs utökade resurser för kulturforskning och upprättande av en systematisk statistikinsamling som kan ligga till grund för en mer löpande utvärdering av kulturpolitiken. Utredningen föreslår att forskningsanslagen inom kulturområdet samlas i en särskild nämnd.

UR är i likhet med SR och SVT positiv till att de splittrade insatserna för kunskapsuppbyggnaden inom kulturforskningen samlas, men vill samtidigt påtala att något som saknats under senare år är mätning av mediernas roll för kulturspridning. Under en period åtog sig dåvarande Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning detta i samband med att man tillsammans med Statens kulturråd genomförde de årliga Kulturbarometrarna. Varje Kulturbarometer hade då en tematisk fördjupning som pekade på radions och televisionens roll som källa för bl.a. musik- och teaterupplevelser. UR menar att detta perspektiv bör beaktas inom ramen för en utvecklad kulturstatistik, liksom internets betydelse som källa för upplevelser och kunskap på kulturområdet.

Public service-bolagen ställer sig tveksamma till att utredningen, i den finansieringsmodell som föreslås, har inkluderat anslaget 11:4 till Nordicom.

Nordicom är en väl fungerande institution som samlar in, förädlar och tillhandahåller mediestatistik av mycket hög kvalitet. Publikationerna MedieSverige och Mediebarometern är viktiga underlag för public service-bolagen i kunskapsuppbyggnaden av hur medierna utvecklas och samspekar. Det vore olyckligt att slå sönder en fungerande verksamhet vid Nordicom för att anslaget skulle kunna generera ett bidrag till en ny konstruktion för insamling av kulturstatistik och kulturforskning. UR förordar istället att Nordicom får stå modell för hur man skulle kunna arbeta även med kulturforskning och kulturstatistik och att särskilda medel för detta avsätts.

I slutet av 2008 publicerades KulturSverige 2009 av det svenska kulturpolitiska observatoriet SweCult, en centrumbildning knuten till Linköpings universitet. Till skillnad mot MedieSverige har KulturSverige vuxit fram tack vare stöd från Riksbankens jubileumsfond och Statens kulturråd. UR finner modellen lyckad, med en kombination av vetenskapliga artiklar skrivna av etablerade forskare på kulturområdet och en gedigen statistikinsamling, och föreslår att SweCults verksamhet får utvecklas till en pendang av pendangen vid Nordicom. Public service-bolagen har behov av att återkommande ta del av systematiska undersökningar av hur mediemarknaden och kultursfärerna utvecklas, liksom av hur mediekonsumtionen som deltagandet i kulturlivet utvecklas i befolkningen.

UR efterlyser utveckling av en kultur- och mediestatistik som följer hur barn under 15 år, funktionshindrade samt första och andra generationens invandrare är delaktiga i kulturlivet och vilken roll massmedierna spelar för dem.

15. En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk samt

16. En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

Innebörden i att ge ett kulturpolitiskt ansvar till KB inklusive numera integrerade Avdelningen för audiovisuella medier (tidigare SLBA) är att den tidigare inskränkningen av tillhandahållande av ljud- och bildbaserat material för forskningsändamål kan behöva omprövas. I samband med det vill UR framföra följande som även har bäring på förslagen om en samlad sfär för frågor om samtid och historia.

Public service-bolagens programarkiv utgör en central resurs i det löpande programarbetet i kärnverksamheten med unika möjligheter att med hjälp av äldre material sätta in aktuella

frågor i ett perspektiv, att tematiskt belysa utvecklingen inom olika samhällsområden eller att helt enkelt erbjuda uppskattade och efterfrågade program på nytt i olika former.

Public service-bolagens arkiv utgör i sig också en del av det svenska kulturarvet. Frågan om hur detta arv på ett så effektivt sätt ska kunna användas i kärnverksamheten, utsändning av radio och TV, men också i on demand-tjänster på individuell begäran har under lång tid lyfts fram av public service-bolagen och i olika statliga utredningar. Den tekniska utvecklingen där en stor del av befolkningen har tillgång till Internet gör att den senare användningen måste förenklas för bolagen. Möjligheterna att verkligen göra arkiven tillgängliga för nästan alla ser helt annorlunda ut idag jämfört för inte så många år sedan. Den tekniska förutsättningen måste utnyttjas. Förbättrat tillgängliggörande av arkiven utgör en allt viktigare del av public service-uppdraget men kan också ses som ett vitalt inslag i den nationella kulturpolitiken. Speciellt viktigt är det för en yngre publik som i allt högre grad väljer att ta del av public service-utbudet på annat sätt än genom den linjära utsändningen av program.

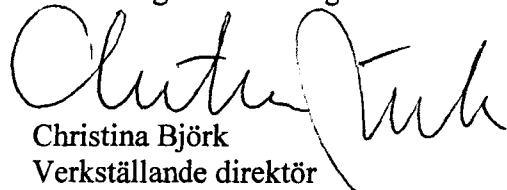
En utredning med förslag om avtalslicensbestämmelse för arkivmaterial i lagen om upphovsrätt har lagts fram och överlämnats till regeringens. Ändringen skulle förenkla möjligheterna till rättighetsklarering för återanvändning av material i public service-bolagens programarkiv. En snabb ändring av lagstiftningen måste ske och bör vara genomförd senast under 2010.

Enbart en ändring av lagstiftningen för förenklad hantering av rättighetsklareringen räcker inte. Bolagen måste också genomföra en teknisk migrering av arkivmaterial från de tekniska system materialet lagrats i, i flera fall analogt, till digitala system som medger effektiv återanvändning inte minst för on demand-tjänster. Denna migrering är både tidsödande och kostnadskrävande. Bolagen har kommit olika långt med processen är inte för något bolag helt slutförd.

Avtalslicens för arkivmaterial är det legala instrumentet för att enklare kunna klarera och därmed betala för rättigheterna vid ny användning. Ett utnyttjande av avtalslicenser för ökat tillgängliggörande kommer att leda till ökade kostnader för bolagen. Detta ökade tillgängliggörande bör och får inte ekonomiskt minska utrymmet för kärnverksamheten. Bolagen måste tillföras tillräckliga resurser för att syftet med avtalslicenssystemet och ökat tillgängliggörande ska kunna realiseras.

Ett ökat tillgängliggörande av det kulturarv som public service-bolagens arkiv utgör kräver flera olika åtgärder. Sker inte det åstadkoms mycket lite eller inget med lagändringen.

För Sveriges Utbildningsradio AB

Christina Björk
Verkställande direktör